

Проф. др Радојица ЈОВИЋЕВИЋ
(Југославија)

И "ЈЕДАНАЕСТИЦА" ЈЕ БИЛА ТЕСНА

Претесна је била "једанаестица" - највећа слушаоница београдског Филолошког факултета - да у њу стану сви они што су желели да слушају предавања професора Милосава Бабовића. Како међу слушаоцима нису били само студенти славистике, него и студенти других студијских група, па и других факултета, а није био мали број ни "нестудената" - разумљиво је онда што се пред "једанаестицу" хитало и читав сат раније не би ли се дошло до места за седење. Наравно, било је "отворено" и стајање. А стајало се не само на бочним степеништима слушаонице већ и на оном средишњем, тако да је сала била испуњена буквално до последњег места - за стајање. И никоме није "тешко падало" да одстоји читаво предавање, а да и не примети како је већ протекло деведесет минута.

Проф. Бабовић је увек пред собом имао написано предавање, али га није читао. Очигледно је било да тачно зна где се налази који редак. У текст није загледао чак ни при навођењу не само стихова него и прозних цитата. Иако је говорио мирно, ипак се осећала емотивност, зато су његова предавања звучала некако свечано - као беседа. Слушали смо - а сугестивношћу која је произилазила из његовога казивања - готово и "гледали" како оживљавају вишестрано анализиране прилике, слике и ликови што су их руски писци унели у фонд светске књижевности.

Ако смо на предавањима професора Бабовића били "само" слушаоци, на семинарским вежбањима, која је он водио, владала је сасвим друга атмосфера. Додуше, и околности су биле нешто друкчије, јер су семинарска вежбања била "затвореног типа", то јест - само за студенте треће и четврте године русистике. Разговор - који би проф. Бабовић само иницирао - убрзо би се развио, рекао бих, у праву расправу о конкретном књижевном делу. Ту се "судило" "најпознатијем убици после Каина" Раскољникову, поле-

мисало о Ивану Карамазову, о Великом Инквизитору, о Базарову, о Обломову, о Григорију Мелехову; расправљало о страдању деце, о Соњи Мармеладовој, о Кађуши Масловој, о Ани Карењини... Анализиране су поеме "Ана Сњегина" С. Јесењина, "Добро" В. Мајаковског, а нарочито, нарочито - готово сваки симбол у сваком стиху Блокове "Дванаесторице". Све време проф. Бабовић је "држао нити часа". Ненаметљиво би усмеравао, а по потреби се и сам укључивао у "расправу", чинећи то више равноправно, него арбитрарно - аргументом, а не наставничким ауторитетом.

Не могу а да у овој прилици не укажем и на то како се проф. Бабовић још "у оно време" усуђивао да анализира и јеванђелску компоненту у појединим деловима руских класика. Било је то време када се таква компонента при анализи књижевног дела или за-постављала, или ниподаштавала, или тумачила малициозно, или - једноставно речено - заобилазила. Професор Бабовић, међутим, не само што није зазирао од те теме већ је о јеванђелским етичким постулатима и о библијској мисли уопште - и то не само у руској књижевности - *говорио начином за који је тада уз научничку принципијелност била потребна и лична храброст...*

Толстојева "Ана Карењина" - као што је познато - има мото, и то не случајно, на црквенословенском језику: "Мне отмщение, и азъ воздамъ". Међу онима што су се бавили проучавањем Толстојевог романа, многи су овај мото тумачили старозаветном логиком, у чему је, изгледа, најдаље отишао А. Луначарски. Падом под воз Ана је кажњена, закључује он, "а целат је - Бог: "Освета је моја, и ја ћу је извршити". Кад би, међутим, Толстојев мото имао старозаветну поруку, одговарао би - као цитат - речима које у "Књизи поновљених закона" (или "Петој књизи Мојсијевој", 32, гл., стих 35) изговара Јахве: "в день отмщения воздамъ, во время егда соблазнится нога ихъ..." ("У дан одмазде - узвратићу, у вријеме кад посрне нога њихова..."). Јахвеове речи Толстој је, међутим, узео не из Старога него из *Новога завета*, у интерпретацији апостола Павла, то јест, из његове "Посланице Римљанима": "писано бо естъ: мне отмщение, азъ воздамъ, глаголает господъ" (12, 19).

Тумачећи ово библијско упозорење - што га је Лав Толстој узео за наговештај основне идеје свога романа - проф. Бабовић је полазио од фактора времена у коме је роман настао, од средине у којој је настао и која га је прва читала, као и од "ауторове свести, саображене тим координатама." Тада је било необично и то што је проф. Бабовић истицао да се мото "Ане Карењине" мора тумачити у оквиру "Посланице Римљанима", а још више његово запажање да се на роман односи не само из ње узет цитат за мото већ и посланица у целини. И заиста, из његове анализе се види да се "све суштинске поруке посланице односе и на Ану". По томе што је "у једном животном тренутку изабрала "пут по тијелу, Ана је -

Римљанка". Учинила је прељубу - и сустиже је казна, она старозаветна: "А човјек који учини прељубу..., да се погуби и прељубник и прељубница" (*III Мојс.* 20, 10). А и апостол Павле поручује Римљанима да "је плата за гријех - смрт" (*Рим*, 6, 23). И баш ту проф. Бабовић указује на суштину свега онога што иде уз апостолу поруку: не одричући човеку право да суди, он (апостол Павле) само упозорава судију да судећи другима мора бити према њима праведан као према себи: "Зато немаш изговора, ма ко то био, о човјече који судиш; јер судећи другоме, себе осуђујеш, будући да ти који судиш, чиниш то исто. А знамо да Бог право суди онима који тако што чине" (*Рим*, 2, 1 - 2).

Ове речи апостола Павла - као и она што их је од њега Толстој узео за мото "*Ане Карењине*" - несумњиво су у вези са догађајем, који је описан у "*Јеванђељу по Јовану*": "Тада књижевници и фарисеји доведоше жену ухваћену у прељуби, поставише је на средину и рекоше: ,Учитељу, ова жена је ухваћена баш кад је чинила прељубу. Мојсије нам заповједи да такве каменујемо. Шта ти кажеш на то? Ово, пак, рекоше, кушајући га, да би га имали за што окривити. А Исус се саже доље и писаше прстом по земљи. А кад га упорно питаху, исправи се и рече: , Који је међу вама без гријеха - нека први баци камен на њу'. Па се опет саже доље и писаше по земљи. А они, кад то чуше, излажаху један по један, почевши од најстаријих до последњих. И остаде Исус сам и жена стојећи на средини..." (8, 3-11).

И да додам: у време када је проф. Милосав Бабовић анализирао Толстојев мото и из овог "библијског аспекта" - "*Ана Карењина*" је на српском језику објављивана без епиграфа "мне отмщение, и азъ воздамъ" (в., на пример: Лав. Н. Толстој, "*Ана Карењина*", Просвета, "Библиотека великих романа", Београд, 1964).

Проф. др Радоица Јовичевич

И ОДИНАДЦАТАЯ АУДИТОРИЈА БЫЛА ТЕСНА

/Резюме/

Профессор сравнительной грамматики словянских языков на Филологическом факультете Белградского университета Радоица Йовичевич, в студентческие годы паралельно изучал две научные группы: общее языковедение и русистику. В данной статье он вспоминает атмосферу царившую на лекциях профессора Бабовича по русской литературе эпохи "натуральной школы", а также на его семинарских занятиях со студентами третьего и четвертого курсов. Однако более значительная сторона его воспоминаний лежит в другом: а именно, до поступления в Филологический факультет, Йовичевич окончил духовную семинарию и, в силу знаний христианского морального богословия, ему была интересна трактовка профессора Бабовича этических и религиозных вопросов, присущих творчеству Достоевского и Толстого. Вернее, соотношение его трактовки с евангельской этикой.

Студента Йовичевича удивляли два факта: в годы, когда теософско-этическая проблематика или подвергалась нападкам, или, в лучшем случае, обходилась молчанием, профессор Бабович уделял вышеупомянутым вопросам одинаковое внимание, как и остальным компонентам глобальной структуры художественного произведения. Кроме того, в годы, когда "Анна Каренина" публиковалась на сербском языке без эпиграфа "*Мне отмщение и аз воздам*", профессор Бабович начинал анализ романа с эпиграфа, выбранного Толстым. Наконец, в интерпретации судьбы главной героини, он ссылался на *Послание римлянам* апостола Павла, раскрывая толстовское понимание первоисточника вины Анны: она "*выбрала путь по телу*", и таким образом нарушила моральные нормы поведения матери и супруги. По мнению Йовичевича, для такой трактовки романа Толстого, в те годы, необходима был и личная храбрость лектора.